

УДК 339.187:631.173

Вишневецька О. В.

Білоусько Я. К.

Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»
 Національної академії аграрних наук України

**ТЕХНІЧНЕ ПЕРЕОСНАЩЕННЯ АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ
 В КОНТЕКСТІ ЕФЕКТИВНОСТІ ЛІЗИНГОВИХ СИСТЕМ**

Висвітлено тенденції і фактори техніко-технологічного забезпечення сільського господарства. На основі вивчення діючих лізингових систем та інших економічних важелів розроблено пропозиції для покращання техніко-технологічного оснащення аграрної галузі.

Ключові слова: фінансовий лізинг, техніко-технологічне переоснащення, сільгосптехніка, Укragenrolізинг, бюджетне фінансування.

Постановка проблеми. Значна кількість аграрних підприємств здійснюють нині свою господарську діяльність в умовах низької прибутковості, а то й збитковості. Це, а також недоліки переоцінки технічних засобів, що «знецінюють» амортизаційні відрахування, зумовлюють майже постійну відсутність капітальних інвестицій для формування машинно-тракторного парку. В цих умовах. Як свідчить світова практика, одним з прогресивних і поширених методів оновлення і впровадження передової техніки і технологій є фінансовий лізинг. Причому, його актуальність з часом не знижується.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В останнє десятиріччя питання розвитку і використання лізингових відносин в технічному переоснащенні сільського господарства було об'єктом численних досліджень як практиків, так і науковців. Серед них слід відзначити роботи В. Іванишина, М. Дем'яненка, В. Шпака, В. Максименка, Я. Білоусько, В. Товстопята, Г. Кірейцева та ін. Характерною особливістю їхніх досліджень є аналіз ефективності лізингових відносин без врахування дії інших економічних важелів.

Постановка завдання. Метою даної статті є аналіз і розробка відповідних пропозицій з питань ролі і ефективності лізингових систем в порівнянні з альтернативними видами економічних важелів стимулювання технічного переоснащення аграрної галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Тенденції розвитку світової людської спільноти зумовлюють відповідне забезпечення її продовольством. В коло продуцентів аграрної продукції ООН включила і нашу державу. Враховуючи цю обставину, в Україні на державному рівні розроблено Стратегію розвитку вітчизняного агропромислового комплексу до 2020 року, в якій передбачено, крім іншого, і збільшення обсягів виробництва сільськогосподарської сировини і продовольства [1, с. 8].

Одним з основних напрямів досягнення задекларованих задач є відповідна техніко-технологічна оснащеність аграрної галузі. Фактичний стан останньої, однак, викликає велике занепокоєння. Протягом останніх двох десятиліть спостерігалися негативні тенденції зниження технічної оснащеності аграрної галузі. Навіть в останні роки її оснащеність окремими видами техніки знизилася на 15–65% і нині ледве сягає половини технологічної потреби. Особливо критична ситуація спостерігається з енергетичними засобами і збиральною технікою (рис. 1).

Якщо в 2005 році на 1000 га ріллі припадало 11 фізичних тракторів, то уже в 2012 році – лише 8 одиниць. З розрахунку на 1000 га посівної площі зернових культур припадає відповідно 5 і 4 зер-

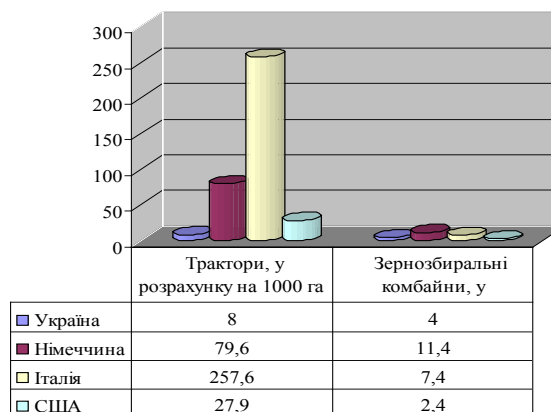

Рис. 1. Забезпеченість аграрних підприємств окремими видами сільськогосподарської техніки [2, 3]

нозбиральних комбайнів тощо. Це значно менше ніж в розвинутих країнах. Наприклад, тракторів на 1000 га ріллі в Італії припадає 257,6, Німеччині – 79,6, США – 27,9 одиниць. Те ж відноситься і до зернозбиральних комбайнів [4, с. 237]. Високе навантаження на техніку призводить до порушення технологій виробництва продукції.

Крім того, 84% техніки в сільськогосподарських підприємствах замортована (рис. 2). Через фізичне зношення і технічні несправності щорічно не використовується майже третина наявної техніки. Це ще більше напружує ситуацію.

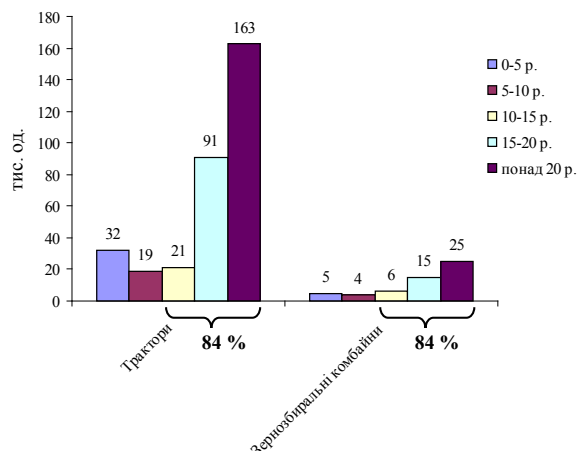

Рис.2. Віковий склад техніки в аграрній галузі (2012 р.)

Джерело: Міністерство аграрної політики та продоволь-

ства України

Оновлення ж машинно-тракторного парку здійснюється вкрай повільно. Наприклад, тракторів в 2005 році було закуплено 2,8% до наявної, а в 2012 році – 4,3%. Списано було відповідно 2,0% і 1,9%. Практично тракторів було зменшено всього на 0,1% машин. Аналогічна картина спостерігається і по інших видах техніки (табл. 1). Для оптимального ж формування та оновлення машинно-тракторного парку потрібно щорічно оновлювати 10–12%, а з урахуванням впровадження інноваційно-інвестиційних моделей – до 20%.

1. Закупівля і списання окремих видів техніки в сільськогосподарських підприємствах, у % до наявної [5, с. 17]

Найменування техніки	Рік	Закупівля	Списання
Трактори – всього	2005	2,8	2,0
	2012	4,3	1,9
Зернозбиральні комбайни	2005	3,9	2,1
	2012	4,5	2,5
Кукурудзозбиральні комбайни	2005	2,4	3,6
	2012	3,3	5,0
Кормозбиральні комбайни	2005	2,3	3,7
	2012	2,8	4,6
Буракозбиральні комбайни	2005	2,5	2,4
	2012	1,3	4,4

Висвітлена ситуація з оновленням техніки спостерігається в усіх категоріях господарств: сільськогосподарські підприємства, фермерські господарства, домогосподарства населення. Виключення становлять лише крупні високотоварні господарства та агрохолдингові структури. Вони мають можливість використовувати капітал з інших галузей, наприклад, харчової промисловості.

Коло причин, що зумовили низький рівень техніко-технологічного забезпечення досить широке. Одна з них – це низька платоспроможність сільських товаровиробників, що спричинена постійним диспаритетом цін на промислову і аграрну продукцію (табл. 2).

2. Співвідношення цін на зерно і основні види технічних засобів, які використовуються сільськогосподарськими підприємствами

Види технічних засобів	Кількість пшениці, яку потрібно продати, щоб придбати одиницю техніки, тонн				2012 р. до 1990 р., разів	2012 р. до 2000 р., разів
	1990 р.	2000 р.	2010 р.	2012 р.		
Трактор Т-150 К	43	208	288	433	10	2,1
Трактор МТЗ-80	25	116	146	104	4	0,9
Трактор ЮМЗ-6АКЛ	16	78	112	118	7	1,5
Зерновий комбайн						
Дон 1500Б	149	349	746	831	5,5	2,4
Сівалка СЗ-3,6А	6	19	48	53	9	2,8

З іншої сторони внаслідок недосконалості нормативно-правових актів відновна вартість сільськогосподарської техніки в аграрних підприємствах недооцінена за період 1997–2010 рр. в 2,6 разів [6, с. 62]. Ці дві причини зумовили хронічну

відсутність обігових коштів для відтворення техніки. Причому, причини настільки за давніми, що самостійно вибратися з цього стану їм буде важко. Розрахунки показують, що реальні фінансові джерела сільського господарства можуть забезпечити в 2015 році лише 42% технологічної потреби в техніці.

В таких ситуаціях в країнах з розвиненим сільським господарством використовують різні економічні важелі для підтримки технологічного рівня сільгосптоваровиробників. Зокрема, прямі дотації, регулювання ринкових цін на аграрну продукцію тощо. Фінансовий лізинг серед них займає не останнє місце. Його частка сягає 30–40% загальних обсягів придбання сільгосптехніки.

В Україні згідно діючого законодавства теж застосовують фінансовий лізинг [7]. Проте в силу різних причин його частка в придбанні сільгосптехніки незначна – близько 5%.

Нині в нашій державі діє асоціація «Українське об'єднання лізингодавців». Вона об'єднує 37 приватних компаній, що можуть здійснювати лізингові операції з продажу сільгосптехніки. Їх лізингові ставки практично мало відрізняються від відсотків за кредитами в комерційних банках. Якщо перші надають техніку під 16–17% річних у гривнях і 9–11% у доларах США, то другі відповідно 16–18% і 10–14% [8, с. 12]. В порівнянні з ставками іноземних компаній, які коливаються навколо дисконтної ставки центральних банків, вітчизняні відсотки перевищують останню в 2–3 і більше разів. А тому можна констатувати їх низьку ефективність в технічному переоснащенні села. Фактично лізингом можуть скористатися лише великі сільськогосподарські підприємства і агрохолдингові структури, що мають достатні обсяги обігових коштів.

З іншого боку діє і державна Національна акціонерна компанія «Укראгролізинг». Особливістю її діяльності є те, що вона зорієнтована в основному на використання бюджетних коштів. Вона має великий досвід у сфері інвестування коштів в агропромисловий комплекс. З часу започаткування фінансового лізингу в 1998 році до 2011 року цією компанією придбано техніки та обладнання і передано підприємствам агропромислового комплексу на умовах фінансового лізингу на суму 2,2 млрд. грн. За рахунок цих коштів аграрному сектору поставлено 21 тис. одиниць техніки та обладнання, з яких 6,8 тис. тракторів, 0,9 тис. зернозбиральних комбайнів, 10,4 тис. ґрунтообробної та посівної техніки тощо.

У 2011 році НАК «Укראгролізинг» укладено 171 договір фінансового лізингу на загальну суму 332,3 млн. грн. Всі договори, термін дії яких закінчується у 2011 році, виконані. Проте за останні роки компанія не освоює навіть кошти, які закладені в державному бюджеті і має незадовільний фінансовий результат від своєї діяльності.

Крім того, Компанія використовує державні кошти не за призначенням. Так, за даними Державної фінансової інспекції в 2010–2012 роках з виділених 940 млн. грн. державних коштів 669 млн. грн. використано всупереч діючому закону на закупку іноземної техніки та техніки, не пов'язаної з виробництвом аграрної продукції [9]. Зокрема, згідно тендерного рішення з виділених державою 109,6 млн. грн. 91,31 млн. отримає ТОВ «ХК Інноваційні технології», яке придбало 35 зернозбиральних комбайнів КЗС-15 «Сварог». Насправді, «Сварог» нічим не відрізняється від американського комбайна «New

Holland». Вся заслуга ТОВ «ХК Інноваційні технології» у «створенні» цієї будцімто вітчизняної зернозбиральної самохідки полягає у наклеюванні на популярного «американця» яскравих етикеток на кабінах – «Сварог». Не виключено, що у недалекому майбутньому для засвідчення українського походження ці натуралізовані степові кораблі комплектуватимуть вишиванками. А ціна за такий комбайн уже зараз перевищує 2

млн. грн. [10].

Негативною рисою в діяльності державної компанії є також підвищення цін на техніку, яка фінансується за рахунок державної підтримки. Так, за даними Мінагрополітики України в 2005–2012 роках ціни на техніку, придбану на умовах фінансового лізингу, були нижчими ніж за власні кошти лише в трьох випадках (табл. 3).

Звичайно, це не може не вплинути на ефектив-

3. Середні ціни придбання техніки на умовах фінансового лізингу та за власні кошти аграрних підприємств, тис. грн. за одиницю

Назва групи	2005 р.		2008 р.		2009 р.		2012 р.	
	Фінансовий лізинг	Власні кошти	Фінансовий лізинг	Власні кошти	Пільговий кредит, лізинг та часткова компенсація вартості	Власні кошти	Пільговий кредит, лізинг та часткова компенсація вартості	Власні кошти
Трактори	112,63	89,20	185,08	169,63		164,21	322,17	222,87
Зернозбиральні комбайни	606,43	444,85	629,12	643,10	810,25	639,00	1091,25	821,98
Кормозбиральні комбайни	65,96	105,41	307,20	131,99	288,17	132,71	308,00	161,42
Кукурудзозбиральна техніка	–	32,40	660,00	262,50	125,50	175,73	–	151,75
Бурякозбиральна техніка	490,33	55,58	–	128,50	–	44,00	–	80,00
Сівалки	35,53	34,53	163,68	76,04	151,95	91,68	215,71	158,68
Ґрунтообробна техніка	30,81	13,28	87,90	42,98	99,85	53,34	185,18	81,97
Обприскувачі	37,52	30,94	68,00	41,87	164,71	69,14	–	115,88
Автомобілі вантажні	–	62,12	312,00	198,60	618,00	206,35	–	241,23

■ – у лізинг дорожче, як за власні кошти;

■ – у лізинг дешевше, як за власні кошти.

Джерело: розраховано за даними Мінагрополітики України

ність діючої лізингової системи в компанії «Укragролізинг». І хоч наведені в табл. 3 дані мають певні умовності, вони свідчать, що тут не все гаразд з тарифною політикою. Це підтверджується вибірковою обстеженням конкретних операторів ринку (табл. 4).

4. Порівняльні ціни на окремі види техніки в 2012 р., грн. за одиницю

Марка техніки	Лізинг	Власні кошти
Трактори		
МТЗ -80.1.26	193000	158000
МТЗ -82.1.26	203000	171000
ЮМЗ-8040.2	148950	137640
ЮМЗ-8244.2	186120	176880
ХТЗ-17021	650100	593400
ХТЗ-17221	576000	523200
В середньому	326195	293353
Зернозбиральні комбайни		
Дон-Лан-Акрос	1496100	1105522
КЗС-9-1 «Славутич»	1148384	1150000
КЗС-9-2 «Скіф»-230А	1250000	960000
КЗС-9-2 «Скіф»-250	1350000	1250000
В середньому	1311121	893104

На сьогодні НАК «Укragролізинг» пропонує техніку по договору фінансового лізингу під 7% річних. Фактично ж ціни за лізингом, здебільшого, вищі від цін на техніку, придбану за власні кошти агропідприємств. В таблицях 3 і 4 наведені лізингові ціни на техніку НАК «Укragролізинг», які затверджуються щорічно Мінагрополітики України, і ціни виробника, тобто ринкові, точ-

ніше, ті, по яких аграрні підприємства купують техніку за власні кошти. Відхилення між ними майже ідентичні і підтверджують негативну тенденцію.

Отже, на вітчизняному лізинговому ринку діють дві системи. Перша, приватна, функціонує в конкурентному середовищі, нічим не обмежена, крім чинного законодавства. Практично вона доступна великотоварним аграрним структурам з достатніми фінансово-економічними ресурсами. Друга, державна, напівакціонерна, практично діє в адміністративному полі. Її діяльність обмежується обсягами коштів, які виділяються з державного бюджету. Доступна також великотоварним аграрним структурам. Економічна діяльність НАК «Укragролізинг» низькоєфективна. Її щорічний оборот протягом більш як «десятилітнього віку» в середньому складає 157 млн. грн. Якщо тут, крім центрального офісу, діє 24 структурних обласних філій, то один підрозділ в середньому за рік продає сільськогосподарської техніки на 6,3 млн. грн., що приблизно становить 4–5 зернозбиральних комбайнів або 10–20 тракторів. Це викликає сумнів щодо доцільності існування такої кількості філій компанії.

Наявність двох суперечливих лізингових систем дезорганізовує лізинговий ринок. Його ефективність надзвичайно низька. Проте це не означає, що оператори лізингового ринку, зокрема лізингоотримувачі, не мають економічного зиску. Останні отримують його за напрямками: придбання технічних засобів проводиться без одноразового відволікання власних коштів, початкові витрати нижчі в порівнянні з договором кредиту, платежі, здійснювані в рамках договору лізингу, відносять-

ся на валові витрати, тим самим зменшуючи податок на прибуток, податковий кредит з ПДВ на всю суму вартості предмету лізингу, можливість поповнення оборотних коштів за рахунок послуги зворотного лізингу [11].

Згідно діючого закону України «Про стимулювання розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу» (3023–14 від 07.02.2002 р.) передбачені інші економічні важелі стимулювання розвитку ринку вітчизняної сільгосптехніки. Зокрема, часткова компенсація вартості складної сільськогосподарської техніки, пільгове кредитування. Аналіз дії цих важелів показує їх значну перевагу для сільгосптоваровиробників порівняно з діючими лізинговими системами (табл. 5).

5. Порівняння умов закупівлі сільгоспмашин в 2012 році, грн. за одиницю техніки

Найменування техніки	Ринкова ціна	Лізингова ціна	Ціна з урахуванням часткової компенсації	Ціна за умов пільгового кредитування
Трактори				
МТЗ -80.1.26	158000	193000	94800	173800
МТЗ -82.1.26	171000	203000	102600	188100
ЮМЗ-8040.2	137640	148950	82584	151404
ЮМЗ-8244.2	176880	186120	106128	194568
ХТЗ-17021	593400	650100	356040	652740
ХТЗ-17221	523200	576000	313920	575520
Комбайни				
Дон-Лан-Акрос	1105522	1496100	663313	1216074
КЗС-9-1 «Славутич»	1150000	1148384	690000	1265000
КЗС-9-2 «Скіф»-230А	960000	1250000	576000	1056000
КЗС-9-2 «Скіф»-250	1250000	1350000	750000	1375000

При відповідних обсягах бюджетного фінансування ці важелі могли б справити певний вплив на зміцнення технічної оснащеності сільгосптоваровиробників. Особливо малих і середніх аграрних підприємств. Проте «скупість» Кабінету Міністрів України тут очевидна. В 2012 році частка пільгових кредитів, часткової компенсації в загальних обсягах придбання техніки становила 2,8%, в регіональних програмах – 0,2%, а в програмах підтримки фермерських господарств – 0,1%.

Закон України «Про сільськогосподарську кооперацію» (17.07.1997 №469/97–ВР) передбачає державну допомогу сільськогосподарським обслуговуючим кооперативам. Створення обслуговуючих кооперативів дасть можливість значній кількості особистих селянських господарств профінансувати важливі для них проекти, що дозволить підвищити технічний рівень вирощування та збирання сільськогосподарської продукції. Кооперативам держава компенсує 90% вартості придбаної техніки (постанова КМУ №272 від 9 березня 2011 р. із змінами 17.10.2012р.)

Передбачені кошти на підтримку особистих селянських господарств (Закон України «Про особисте селянське господарство», 15.05.2003 № технічне переоснащення в 2–3 рази.

742–IV) в частині надання послуг із заготівлі, зберігання, переробки та збуту сільськогосподарської продукції, використання технічних і транспортних засобів, забезпечення сільськогосподарською технікою та обладнанням.

Законодавчо закріплена також державна фінансова підтримка фермерських господарств. Вона включає, згідно статей 9-11 закону України «Про фермерське господарство» від 19.06.2003 № 973-IV, крім іншого, і виділення коштів з державного бюджету та через Український державний фонд підтримки фермерських господарств на придбання сільськогосподарської техніки (комбайнів, тракторів, автомашин, бульдозерів, сівалок тощо) на безповоротній основі за умов створення фермерського господарства в гірських населених пунктах та на поліських територіях.

Іншим фермерським господарствам надається допомога за рахунок Державного бюджету України і місцевих бюджетів, у тому числі через Український державний фонд підтримки фермерських господарств на поворотній основі строком до п'яти років на такі цілі: придбання техніки, обладнання, поновлення обігових коштів, на виробництво та переробку сільськогосподарської продукції, будівництво та реконструкцію виробничих та не виробничих приміщень, у тому числі житлових, закладення багаторічних насаджень, розвиток кредитної та обслуговуючої кооперації, зрошення та меліорацію земель.

Висновки і пропозиції. 1. З метою покращання інвестиційного забезпечення технічного переоснащення сільгосптоваровиробників в агропромисловому комплексі діє значне коло економічних важелів – лізингові системи (приватна, державна), часткова компенсація вартості техніки, пільгові кредити, державні виплати обслуговуючим сільськогосподарським кооперативам, фермерським і особистим селянським господарствам. Через високі лізингові ставки приватної системи за обсягами допомоги переважає державна. При відповідному виділенні коштів з державного і місцевих бюджетів практично всі категорії господарств можуть скористатися нею.

2. В останні роки НАК «Укragenrolізинг» погіршила свою функціональну діяльність. Не завдала цьому і постанова КМУ «Деякі питання Національної акціонерної компанії «Укragenrolізинг» (№951 від 31.08.2011 р.). Нерідко спостерігаються випадки використання державних коштів не за призначенням і не ефективно, збитковість господарської діяльності, інше. Практично Компанія працює на себе. Вона потребує реформування.

3. Очевидно є доцільність скористатися зарубіжним досвідом, коли фінансовий лізинг надається збутовими підрозділами заводів-виробників сільгосптехніки.

4. Нині вітчизняний агропромисловий комплекс показує високу стабільність в своїй діяльності. Навіть в кризових ситуаціях. Більше того, позитивно впливає на ситуацію в інших галузях і в цілому на суспільство. В перспективі комплекс передбачає різке збільшення виробництва агропродукції, зокрема зерна – спочатку до 60 млн. тонн, а потім до 120–125 млн. тонн. В зв'язку з чим доцільно збільшити державні видатки на його

Список літератури:

1. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року / [за ред. Ю. О. Лупенка, В. Я. Месель-Веселяка]. – [2-е вид., переробл. і допов.] – К. : ННЦ «ІАЕ», 2012. – 218 с.

2. Сільське господарство України 2011 рік : Статистичний збірник. К. : Держстат України, 2012. – 367 с.
3. ЕСС. Статистический ежегодник ФАО 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.fao.org.
4. Вишневецька О. В. Фінансовий лізинг та оновлення машинно-тракторного парку аграрних підприємств / Білоусько Я. К., Вишневецька О. В., Доронін А. В. // Інноваційна економіка. – 2013. – №4 (42). – С. 237-241
5. Наявність сільськогосподарської техніки та енергетичних потужностей у сільському господарстві : стат. бюлетень / відп. ред. О. М. Прокопенко. К. : Держстат України, 2013. – 42 с.
6. Білоусько Я. К. Матеріально-технічне забезпечення аграрної галузі / Я. К. Білоусько, М. М. Могилова, Г. М. Підлісецький // Економіка АПК. – 2013. – №2. – С. 61-67.
7. Закон України «Про фінансовий лізинг» 723/97-вр від 16.12.1997 р.
8. Білоруські аграрії віддають перевагу своїм тракторам і комбайнам // Урядовий кур'єр. – 2011. – №184. – С. 12.
9. Минагропрод и «Укראгролизинг» неэффективно использовали 669 млн. грн. – Госфинсинспекция [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://economics.unian.net/rus/news>
10. Василь Піддубняк. За спиною у Сварога, або Як сучасні ділки свої обладнання іменами стародавніх богів прикривають [Електронний ресурс] / В. Піддубняк // Сільські вісті. – 4 червня 2013р. – № 65 (18958). – Режим доступу : www.silskivisti.kiev.ua.
11. Переваги фінансового лізингу для Лізингоодержувача [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.eskacapital.com.

Вишневецкая О. В.

Билоусько Я. К.

Национальный научный центр «Институт аграрной экономики»
Национальной академии аграрных наук

ТЕХНИЧЕСКОЕ ПЕРЕОСНАЩЕНИЕ АГРАРНОЙ ОТРАСЛИ В КОНТЕКСТЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ ЛИЗИНГОВЫХ СИСТЕМ

Резюме

Представлены тенденции и факторы технико-технологического обеспечения сельского хозяйства. На основе изучения действующих лизинговых систем и других экономических рычагов разработаны предложения для улучшения технико-технологического оснащения аграрной отрасли.

Ключевые слова: финансовый лизинг, технико-технологическое переоснащение, сельхозтехника, Укראгролизинг, бюджетное финансирование.

Vishnevetska O. V.

Bilousko J. C.

National scientific centre «Institute of agrarian economics»
National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine

TECHNICAL RE-EQUIPMENT OF THE AGRICULTURAL SECTOR IN THE CONTEXT OF THE EFFICIENCY OF LEASING SYSTEMS

Summary

Tendencies and factors of of the technical and technological providing of agriculture are presented. On the basis of study of the leasings systems and other economic instruments have developed proposals to improve of the technical and technological rigging of agrarian sector.

Key words: financial leasing, technical and technological re-equipment, agricultural machinery, Ukragroleasing, budget financing.